

ANTONI MAS I MIRALLES
HÈCTOR CÀMARA I SEMPÈRE

UNA PROPOSTA D'ANÀLISI DE
LA FORMALITAT DIAFÀSICA
A PARTIR D'UN CAPÍTOL DEL
*FLOS SANCTORUM*¹

I. INTRODUCCIÓ

El català, com qualsevol altra llengua romànica, es manifestà durant els primers temps en el codi oral i en el registre col·loquial. Sembla que fou a partir del segle XIII quan accedí plenament al codi escrit, fet que possibilità l'ampliació de la gamma de registres per la mateixa evolució que tingué la llengua en els diferents àmbits socials. Tot i això, el català encara seguí sent una llengua subsidiària del llatí amb la qual competí al llarg de l'època medieval per l'ocupació de determinats àmbits escrits exercits fins aleshores de forma exclusiva per aquesta llengua. És, doncs, en les centúries tretzena i catorzena quan trobem tot un inventari de recomanacions des de diversos fronts a fi de propiciar el canvi lingüístic del llatí al romanç.² Així ocorre, per exemple, amb tota la nòmina de textos jurídics que al llarg del segle XIII són traduïts al català, com és el cas dels *Usatges* de Barcelona, les *Commemoracions* de Pere Albert i els *Furs* valencians que, com ja sabem, foren redactats en primer lloc en llatí el 1261 i poc temps després traslladats al català per indicació del rei Jaume I (Nadal & Prats 1982: 259).

1. El present treball s'emmarca en el projecte d'investigació *Edición crítica digital de textos hagiográficos de la literatura catalana de los siglos XV y XVI* (FFI2009-11594/FILO).
2. Teniu un recull d'aquestes recomanacions en el treball de Montoya (2009: 74-75).

Durant l'època medieval el català apareixia en la majoria de les ocasions com a llengua B enfront del llatí, llengua A, ja fóra com una creació nova o també com una traducció. Aquesta situació sociolingüística de diglòssia era acceptada com a normal en determinats àmbits en aquells segles, i ha seguit tenint fortuna fins a l'actualitat. N'és un exemple el comentari que realitza el traductor de l'obra llatina *De regimine principum* de finals del segle XIV i que reporta Prats:

Nós havem posats alguns vocables pus acostats a la manera del parlar llatí que del romanç [...] quar la manera del parlar del llatí és perfeta e ha moltes maneres de parlar, de les quals una és pus convingent al romanç que no altra. (Prats 1983: 59)

Sembla que, tot i aquestes asseveracions, el català anà superant la situació d'inferioritat de què partia durant els primers segles per a situar-se en un nou escenari sociolingüístic a partir del segle XIV, i sobretot del XV, on el català superà, tant en volum de documentació com en el ventall de registres, al llatí gràcies a les accions d'institucions com la Cancelleria reial i a la nòmina d'escriptors que sorgiren arran de la labor conreada per Ramon Llull.

La variació lingüística és inherent a qualsevol llengua viva, però aquesta característica ha estat sempre un apartat dins de la lingüística poc considerat, per no dir totalment marginat o oblidat. Hem hagut d'esperar a l'aparició de la sociolingüística perquè l'anàlisi de les varietats en les llengües rebera l'atenció que es mereix. També hem d'afegir que, dins de l'estudi de les diferents varietats —diatòpica, diacrònica, diastràtica i diafàsica—, no totes han rebut la mateixa deferència. Segurament les varietats diatòpiques i diacròniques, com a conseqüència dels estudis dialectològics i de gramàtica històrica, respectivament, engegats a partir del segle XIX, ja gaudeixen d'una notable nòmina d'estudis. En canvi, no és aquesta la situació de les altres varietats, les diafàsiques i les diastràtiques, analitzades només des de fa poques dècades a partir del marc teòric de la sociolingüística.

L'anàlisi de les varietats diafàsiques, també anomenades funcionals, estilístiques o de registre, s'inicia en la dècada dels anys 60 (Payrató 1998: 16). La majoria d'aquests estudis s'han dedicat sobretot a esbrinar la influència dels factors camp, mode, tenor funcional i tenor interpersonal sobre la llengua a fi de descobrir-hi les diferents característiques dels registres i gèneres. Pocs, en canvi, s'han proposat de cercar, des de l'estructura interna de la llengua, els diferents marcadors lingüístics que hom pot adscriure als diversos registres, a excepció d'alguns treballs que analitzen el mode oral.³

3. Alguns dels treballs que podem trobar a Payrató (1998) proposen l'anàlisi d'algunes marques discriminadores de registres en el codi oral.

La gamma diafàsica d'una llengua és diferent en cada etapa històrica, ja que va en relació amb la complexitat de la societat del moment. Així, en la l'edat mitjana, la diversitat de registres que trobem en català era, òbviament, més reduïda que l'actual, però, tot i això, els elements diferenciadors existien i, possiblement, eren diferents i actuaven de manera distinta als actuals. Hem de tenir en compte que fins ara les escasses referències a la varietat diafàsica en textos medievals les tenim gràcies als testimonis explícits que realitzaven els autors, és a dir, normalment hem fet cas a la voluntat expressada per l'autor en la seua obra. No obstant això, aquest testimoni no coincideix sempre amb la realitat formal del text. N'és un bon exemple el cas de Jaume Agramont. Aquest autor ens assevera en la introducció de la seua obra *Regiment de preservar pestilència* que està escrita «a profit del poble e no a instrucció dels metges». Arran d'aquest comentari, molts estudiosos han deduït que el text té un caràcter més aviat popular, ja que hi podem descobrir un estil senzill i planer i que, així mateix, fóra ideal «per a l'estudi de formes gramaticals, per al coneixement del lèxic en els seus nivells més populars» (Nadal & Prats 1982: 527). En canvi, si analitzem l'obra amb els mecanismes que proposem en aquest article, el resultat contradiu totalment aquesta afirmació, tal com podem observar en un treball (Montoya & Mas en premsa) on demostràvem que, d'acord amb els resultats obtinguts en l'anàlisi de diverses variables, l'obra d'Agramont presenta un grau de formalitat força elevat respecte de la resta de les obres del mateix segle.

Register for free at <https://www.scipedia.com> to download the version without the watermark

Aquest treball té un doble objectiu. Per una banda, volem proposar l'anàlisi d'uns elements lingüístics que ens han de servir per a discriminar els diferents graus de formalitat que presenta el text. Per una altra, aprofitem aquesta anàlisi per a confirmar la formalitat d'un text com el *Flos Sanctorum romançat* (1494), versió al català de la *Legenda aurea* de Voragine, que, com a traducció a una llengua romànica, pot ser considerada *a priori* com a poc formal.

Per a enfrontar el nostre primer objectiu, utilitzarem un mètode que ja vam exposar en dos estudis anteriors (Mas & Montoya 2009, Montoya & Mas en premsa). En ambdós treballs proposàvem l'anàlisi d'un conjunt de trets lingüístics en diversos textos, i a partir del recompte de les freqüències absolutes i relatives aconseguíem una escala que ens indicava el major o menor grau de formalitat de cada text. En aquest cas, al nostre treball només utilitzarem els valors absoluts, ja que hem triat quatre textos l'extensió dels quals és similar, és a dir, el nombre de paraules de cadascun és, si fa no fa, igual per a tots, al voltant d'unes 4.200 paraules. Apuntem també que la nostra anàlisi es basa tant en la diversitat de trets estudiats —els ítems— com també en la seua quantitat —el nombre d'ocurrències. Cal assenyalar, d'antuvi, que partim de

l'axioma segons el qual la llengua registra determinats elements lingüístics que estan adscrits a un nivell de formalitat concret o, el que és el mateix, els diferents registres disposen d'uns trets característics que seran els que marcaran les diferències i ens serviran, alhora, de discriminadors d'aquests distints nivells de formalitat.

Per al nostre segon objectiu, hem d'afegir, en primer lloc, que l'elecció per a la nostra anàlisi del capítol sobre la Nativitat que recull la traducció al català de la *Legenda aurea* de Jacobus de Voragine no ha estat fortuïta. Tradicionalment, s'ha acusat aquesta obra –i, per extensió, les traduccions– de ser massa popular, ja que des de la perspectiva contrareformista imposada pel Concili de Trento (1545-1563) era impensable l'ús que fa dels miracles i de les contalles apòcrifes. Però el que s'ha condemnat de l'obra de Voragine és una característica pròpia de la devoció i la literatura religiosa medievals en la qual els fets meravellosos formaven part de l'experiència quotidiana, i més encara dels sants. Qualsevol *exemplum* era vàlid sempre que donara suport a una veritat.

Aquesta imatge de la *Legenda aurea* com una obra popular i permissiva no és del tot certa: sense oblidar que fou escrita en la llengua de cultura de l'època –i, per tant, adreçada en un primer moment als eclesiàstics–, Voragine no s'està de ser crític amb alguns dels elements que utilitza, encara que això no és obstacle per a incloure'ls. A més, en els capítols dedicats a les festivitats litúrgiques, com és el cas del de la Nativitat de Crist, hi ha una major presència de contingut doctrinal, amb conceptes i arguments que ens acosten a les divisions i subdivisions pulcrament ordenades de l'escolàstica o de l'*ars praedicandi*.

Es cert que la traducció a una llengua vernàcula d'una obra com la de Voragine suposava donar-la a conèixer a un públic més ampli del que podia accedir-hi en llatí i, així, la trobem en biblioteques de laics.⁴ Però això no vol dir convertir el text traduït en un text menys formal a l'abast de qualsevol, sinó que una traducció d'un text llatí, per la formalitat i l'especificitat d'origen, anava dirigida a una minoria, més gran que la que dominava el llatí, però una minoria al cap i a la fi, capacitada per comprendre el contingut doctrinal que s'hi exposava.

Des d'aquesta perspectiva, doncs, si aquesta anàlisi que hem plantejat en el primer objectiu ens determina el grau de formalitat del text, estarem en condicions de confirmar o rebutjar la hipòtesi segons la qual l'obra que analitzem està adscrita a un registre poc formal pel fet de tractar-se d'una traducció d'un text llatí a una llengua romànica.

4. Rebull (1976: XLIII-XLV) dóna algunes notícies sobre la presència de la *Legenda aurea* en biblioteques catalanes, com les d'Elisenda de Montcada, Alfons el Liberal, Joan I o Alfons el Magnànim. I diferents autors religiosos, com ara Ramon Llull (1935: 153-154), Arnau de Vilanova (1947: 63) o Francesc Eiximenis (2003: 127), recomanen la lectura pietosa d'aquest obra (Càmara 2009: 38-40).

El corpus de què partim per a la nostra anàlisi és, com ja sabem, el capítol sobre la Nativitat de la *Legenda aurea* de Jacobus de Voragine en la versió que presenta el *Flos sanctorum romançat* de 1494 (Johan Rosenbach, Barcelona).⁵ Aquesta obra, coneguda indistintament amb el nom de *Legenda sanctorum*, *Legenda aurea* o *Flos sanctorum*, presenta un conjunt de vides de sants i de festivitats litúrgiques (crisòlògiques, mariològiques i eclesiològiques) ordenat a partir del calendari cristià i que tingué una repercussió devocional, literària i artística molt considerable en els segles baixmedievals, fortuna que coneixem gràcies als centenars de testimonis que encara es conserven arreu d'Europa.⁶ Però no sols tingué una gran difusió en la llengua original, accessible al cercle reduït dels que entenien el llatí, sinó que des de ben aviat es traduí a les diferents llengües vernacles, procés iniciat amb el català, que fou la primera a fer-ho a finals del segle XIII.

A fi d'assegurar-nos la validesa del mètode i de l'elecció de les diferents variables, aquesta anàlisi es fa a partir de confrontar el nostre text objecte d'estudi amb els tres textos següents:

a) En primer lloc, hem fet una comparativa dels trets lingüístics amb una altra versió del mateix capítol de la Nativitat. Es tracta del que trobem a les *Vides de sants rosselloneses*, testimoni de començaments del segle XIV amb la traducció de la *Legenda aurea*.⁷ Aquest és el que anomenarem al llarg del treball com a Text B, ja que reservem la denominació de Text A per al text de què partim en el nostre estudi.

b) A continuació, hem pres els capítols CCLXXV al CCLXXIX de la *Vida Christi* de sor Isabel de Villena (Text C), publicada per primera vegada a València per Lope de Roca el 1497.⁸

c) Finalment, l'altre text de caràcter religiós en què hem basat la nostra comparació està format pels capítols següents de la *Vida de sant Vicent Ferrer* de Miquel Peres, editada el 1510 per Joan Jofré a València (Text D): «Comença la vida del gloriós sent Vicent Ferrer», «De l'orde y regla que aquest gloriós sant tenia en lo sermonar y de les excel·lències de la sua santa pricació», «De la santedat y virtuosos costums interiors y exteriors d'aquest gloriós sant», «Com aquest insigne sant per sperit de profecia dix moltes coses esdevenidores».⁹

5. L'edició d'aquest capítol la podeu trobar a Càmara 2009: 115-131.

6. Com a exemple, el cas de la diòcesi de Barcelona, estudiat per Baucells (1983: 166-169).

7. Aquest manuscrit, conservat a la BNF (ms. esp. 44), ha estat estudiat per Coromines i editat per Maneikis Kniazzezh i Neugaard (Voragine 1977). El capítol estudiat es troba en el vol. II, 66-76.

8. Fem servir l'edició digital del capítols finals de l'obra, els dedicats a la dormició de la Mare de Déu, que es pot consultar al web *Valenciana prosa. Els escriptors i la impremta en el pas del segle XV al XVI*, que forma part del projecte esmentat en la nota 1 (<<http://tintadellamp.ua.es/biblioteca/vitafitxa.htm>>).

9. Fem servir l'edició digital de C. Arronis que es pot consultar al web citat en la nota anterior (<<http://tintadellamp.ua.es/biblioteca/santvicentfitxa.htm>>).

Com podem comprovar, l'elecció d'aquests textos no és arbitrària sinó que respon al nostre interès per comparar textos que tenen la mateixa extensió –com ja hem esmentat adés–, la mateixa cronologia, finals de segle xv –llevat del Text B amb el qual ens interessa mantenir aquesta diferència temporal– i el mateix gènere, és a dir, obres de literatura religiosa.

3. L'ANÀLISI LINGÜÍSTICA

Com ja hem apuntat, el nostre primer objectiu és esbrinar el grau de formalitat lingüística d'aquest capítol del *Flos sanctorum* a partir de l'anàlisi d'una sèrie de trets morfosintàctics i lèxics a fi d'avaluar la hipòtesi del caràcter menys formal d'aquesta traducció. Alguns d'aquests elements lingüístics que aportem ja han format part d'altres treballs (Mas & Montoya 2009), com són el passat simple, els relatius, els connectors i locucions conjuntives, i els adverbis de mode que acaben en *-ment*. Però, a més, en aquest treball incorporem uns nous marcadors lingüístics que són utilitzats com a elements discriminadors per primera vegada. Aquestes noves variables són els recursos anafòrics, el mode subjuntiu, els sufixos *-able*, *-ible* i també els sufixos derivats de *-tate*.

3.1. El passat simple i el perifràstic

Register for free at <https://www.scipedia.com> to download the version without the watermark

Iniciem, doncs, la nostra anàlisi per un element morfosintàctic: les dues formes possibles del passat. Cal recordar, en primer lloc, que la forma perifràstica sorgeix en la llengua dels segles XIII i XIV com un recurs relacionat amb l'estil narratiu del text. No debades, una de les obres de la centúria catorzena amb major nombre d'ocurrències de passat perifràstic és la *Crònica* de Ramon Muntaner. Posteriorment aquesta perífrasi pren valor de passat a partir d'una gramaticalització (Colón 1959). És aleshores quan les formes perifràstiques inicien el procés de substitució de les formes sintètiques, evolució que és rebuda en la llengua com a inadequada atès que els registres formals seguiran preferint les formes sintètiques i no pas les noves. Aquesta consideració apareix, així mateix, en les *Regles d'esquivar vocables* perquè en l'entrada 49 proposa de substituir «vaig anar e vaig venir per aní e venguí, e semblants», és a dir, recomana les formes simples en lloc de les perifràstiques. El resultat fou que en la literatura de l'edat moderna les formes perifràstiques estaven prescrites i gairebé no hi apareixen, tot i que en la llengua oral s'anaven estenent com més va més, fet que justificaria l'adscripció de formalitat que cada forma donava a les diferents obres (Nadal & Prats 1996: 587).

Dit això, hem de remarcar que en el text les formes del passat que hi enregistrem sempre són les simples, com podem veure en els exemples següents:

Car axí com lo Fill de Déu *volgué* nèxer, *volgué* donar a nosaltres pau temporal
lo temple *caygué* de tot en tot
dementre que assajava de entrar, *trobà* la porta del capítol massa streta
lo qual fe [...] *portaren* a Roma per la gran maravella de la nativitat de Jesucrist

No hem trobat, en canvi, cap exemple de formes perifràstiques. Aquesta qualitat, doncs, ens marca possiblement el caràcter formal del text, tret que comparteix, igualment, amb la resta de textos proposats per a la confrontació. És un primer inici però, òbviament, no suficient per a fer una asseveració d'aquest tipus; per això passem a estudiar altres elements discriminadors.

3.2. Les anàfores

En segon lloc, assenyalem l'ús de l'anàfora com una característica relacionada amb la formalitat d'un text, ja que el control dels recursos anafòrics, on incloem també l'elisió i la catàfora, suposava recórrer a determinats mecanismes lingüístics a fi d'evitar repeticions del lèxic com són l'ús pronominal dels demostratius, dels possessius i dels pronoms febles. Aquest control, doncs, el podem interpretar també com un major domini de l'estructura sintàctica de l'oració, que afecta tant el nivell morfològic com el lèxic (encara que aquí deixem ara al marge els casos de cohesió lèxica). És, doncs, la forma de marcar un major grau de complexitat morfològica i, per tant, de formalitat més elevada en el text.

Les anàfores enregistrades són les següents:

a) Possessius, les formes que hi apareixen són, en la majoria de casos, les de tercera persona i distribuïdes en els tres paradigmes:

a.1. Les formes arcaiques:

car la *sua* nativitat fou semblant a nosaltres
Si en la sglésia, on les *tues* laors són fetes, entrar no puch
Has conegut, mare, que lo dia de la *mia* nativitat la Església ab grans cants de laors
canta e celebra

a.2. Les formes àtones:

ço és, en la vigília, véu la Verge tenir en *sos* braços son fill
ço és, la carn de Adam e de *sa* generació
e serien destroides quant la Verge infantaria *son* fill

a.3. Les formes plenes:

donà senyal al rey de Egipte que *les seues* ýdoles caurien
E açò féu a instància e a demanda dels senadors *seus*
per caritat dels servents oint les liçons e per temprança dels *lurs* menjars e de *lur* beure

b) Demonstratius, sempre amb les formes reforçades:

E *aquest* ordenament aytal era nomenat descripció o professió
aquell volgué saber quantes províncies, [...] havia en tot lo món
Aquesta primera descripció fonch feta per Cir,

c) Pronoms forts:

Aquest infant és major que *tu*, donchs, adora'l
dient que *ell* era sotmés a l'emperi de Roma
e *ells* digueren que allò era misteri de la tractació del pare
e en mig del dia *ella* véu entorn del sol un cercle d'or
la qual en la sua incarnació donà a *nosaltres*

d) Pronoms febles

Register for free at <https://www.scipedia.com> to download the version without the watermark

que axí com d'abans *nos* fahia noure
la sancta Verge infantà son fill e posà'l sobre lo fe en la menjadora
primerament quant a la part d'aquell qui l'engendrà
E axí *ho* feren los majorals d'aquelles províncies
car no volgué comanar a negú lo tresor que Déus *li* havia comanat
E a vegades s'ajustaven alguns dies que *s'i* delitaven
que tots quants *n'i* havia en lo món foren morts en aquella nit

En aquest cas la comparativa té només en compte el text A i B, és a dir, entre les dues versions del mateix capítol de la Nativitat però amb una diferència cronològica de més d'un segle. La nostra intenció era evitar, en la mesura que fóra possible, les circumstàncies narratives que podien influir en un major ús d'aquests elements lingüístics al marge de consideracions de formalitat textual. Per això, si posem en contrast dos textos que tenen una mateixa referència anafòrica, la major o menor presència d'aquests elements anafòrics sí que ens estan marcant en aquest cas el possible domini lingüístic que usa la llengua per als registres més formals.

D'acord amb això, el text A presenta un nombre destacable d'anàfores, tant en casos de referència com de sentit, tal com podem observar en la Taula 1, on comparem les ocurrències enregistrades en els dos textos:

Taula 1. Nombre d'ocurrències de les anàfores en el text A i B

TIPUS D'ANÀFORES	OCURRÈNCIES TEXT A	OCURRÈNCIES TEXT B	DIFERÈNCIES (A-B)
Possessius	52	27	25
Demonstratius	80	48	32
Pronoms forts	35	52	-17
Pronoms febles	47	39	8
TOTAL	214	166	48

Observem, doncs, que la diferència entre els dos textos puja a 48 ocurrències a favor del text A. Dit això, també hem d'assenyalar el comportament irregular de cada element prenominal. Així, la diferència entre els possessius, que puja a 25, i els demostratius, que arriba a 32, és força notable; en canvi, no ocorre el mateix amb els pronoms, la diferència dels quals en els febles és força reduïda, només de 8, mentre que pel que fa als forts la diferència ara és a favor del text B amb 17 ocurrències. Possiblement, aquesta diferència amb els pronoms és també un altre símptoma de la major formalitat del Text A, ja que, segurament, la relació anafòrica és més difícil en els pronoms febles que en els forts.

3.3. Els relatius

Com ja sabem, el canvi cap a una major complexitat sintàctica en el català medieval es va produir amb el pas de la parataxi a la hipotaxi. Per a arribar a aquest nou escenari lingüístic calia l'aparició d'elements que permeteren la formació de les noves estructures sintàctiques. I en aquest sentit els relatius exercien una doble funció, per una banda, una d'anafòrica, com a pronoms que substitueixen l'antecedent, tal com hem exposat en el punt anterior, i, per una altra banda, com a nexes o elements introductoris d'oracions subordinades relatives, paper que faran també els elements conjuntius que estudiarem després.

El nombre de relatius que enregistrem als diferents textos apareix distribuït en la Taula següent:

Taula 2. Nombre d'ocurrències dels diferents relatius en els quatre textos

RELATIU	TEXT A	TEXT B	TEXT C	TEXT D
Que	28	14	38	56
Qui	36	23	15	13
Preposició + què	4	7	2	0
Preposició + qual	6	9	6	2
Qual com a subjecte	17	6	20	5
Qual com a determinant	6	10	0	0
La qual cosa/cosa que/lo que	5	5	3	1
TOTAL	102	74	84	77

Pel que fa al total de relatius, observem com el text A amb 102 ocurrències conté un nombre major que els altres textos, i que en els altres tres la diferència ja és poc significativa amb 74, 84 i 77 ocurrències, respectivament. Assenyalem, però, que la distribució d'aquest nombre total varia en cada text segons la classe de relatiu. Així per exemple, pel que fa al relatiu àton, els textos C i D, amb 38 i 56 ocurrències, compten amb un nombre que supera el text A, que només en té 28, i que són el doble del text B, el qual només arriba als 14. Per un altre costat, la presència del relatiu *qui* és força significativa amb les 36 ocurrències enfront dels altres textos que arriben a les 23, 15 i 13 ocurrències, respectivament. Assenyalem també que el nombre d'ocurrències d'aquest relatiu clàssic és major que l'àton *que*, amb una diferència de 12 ocurrències, fet que es repeteix també en el text B, on la diferència es queda amb 9 ocurrències, però, en canvi, hem d'afegir que en els textos C i D la situació és la contrària, és a dir, les ocurrències de la forma àtona superen sempre les de la forma tònica. D'aquesta manera podríem parlar d'una mena de correlació a la inversa, a major registre de relatius àtons menor nombre d'ocurrències dels clàssics, ja que, d'acord amb l'evolució de la llengua, el relatiu àton *que* va estenent-se en la llengua alhora que es produeix la reducció de *qui*.

Des del punt de vista gramatical, l'antecedent d'aquest relatiu àton és gairebé sempre cosa i no presenta cap cas amb antecedent de persona, com farà la llengua posterior («se aproïsmàs lo temps *que* nostra dona sancta Maria degué infantar», «car no volgué comanar a negú lo tresor *que* Déus li havia comanat»). El relatiu *qui* encara mantenia les funcions del llatí clàssic, és a dir, casos de subjecte de la subordinada tant si l'antecedent és persona («d'aquells hòmens *qui* portaven los cens a aquell eren determenats») com si l'antecedent és cosa, encara que en aquest segon cas la freqüència d'aparició és molt més reduïda («aquell diner *qui* era nomenat denàrius per ço que valia x petits diners»). En un nombre destacable d'ocasions, aquest relatiu té com a antecedent un demostratiu per a formar la construcció *aquell qui* («que liuràs aquell diner a *aquell qui* era major en aquella província»). Cal assenyalar que no trobem

cap exemple amb antecedents de persona i precedit de preposició, com preveu avui la normativa.

D'altra banda, encara són escassos els exemples del pronom relatiu tònic *què*, del qual només hem enregistrat 4 ocurrences («no pogueren trobar negun hostal en *què* possassen», «Per *què* és dit que sant Hugo abat en la Nativitat de Jesuchrist [...] véu la Verge tenir en sos braços son fill»). Tot i això, el text B supera aquesta quantitat amb 7 exemples, però, en canvi, els text C només presenta 2 ocurrences, mentre que el D no en compta cap.

Quant a l'estructura *preposició + el qual* es troba millor representada amb 6 casos («Ara és lo dia present *en lo qual* los oratoris dels prophetes se renovellen»). Aquest relatiu compost apareix sense preposició en altres 29 construccions, en 17 de les quals realitza les funcions de subjecte de l'oració adjectiva («*los quals*, poch a poch, s'ajustaren e tornaren a un sol»), mentre que els altres 12 casos apareix com a determinant («*lo qual* infant deu nàxer adés prop», «*La qual* costuma perventurà als jueus»). Aquest total de formes compostes és també major que l'enregistrat en els altres textos, 25 en el text B, 26 en el C i només 7 en el D.

Finalment, també hi apareix el relatiu neutre amb fórmules diferents com *la qual cosa/cosa quello que*, etc. En aquest cas, en el text A apareix en 5 oracions («*la qual cosa* sembla que sia stada treta del *Llibre de la Infantesa*», «donà senyal al rey de Egipte que les seues ydoles caurien e serien destròides quant la verge infantaria son fill, per *la qual cosa* los preveres de les ydoles posaren en loch secret e amagat en lo temple la ymage de la Verge»), el mateix nombre que en el text B, mentre que al text C en trobem 3 i una només en el D.

3.4. Els connectors i les locucions conjuntives

Les modificacions produïdes en el llatí vulgar afectaren de manera considerable la construcció de la frase en català. En aquest sentit, la llengua parlada derivada del llatí vulgar preferia les oracions curtes i simples, ja que el ritme i la melodia substituïen la manca de nexes conjuntius. Més endavant, a partir del segle XIII, quan la llengua catalana es desenvolupa també en els mitjans escrits, la hipotaxi possibilità l'aparició de la conjunció gramatical, fet que donà lloc a l'evolució de recursos més complexos com la coordinació i la subordinació, però, això sí, amb elements prou diferents als utilitzats pel llatí clàssic. Concretament, aquesta evolució fou més rellevant en les subordinades, ja que en aquest tipus d'oracions influïren dos factors determinants. En primer lloc, la desaparició de la subordinació per mitjà de la fórmula *verb principal + acusatiu + infinitiu* i, en segon lloc, per la rellevància que assolí la conjunció QUOD, que provocà, de retruc, l'augment de locucions conjuntives formades per una preposició més aquesta conjunció QUOD (Moran 2008). Aquesta expansió de les conjuncions i

les locucions conjuntives va paral·lela a la perfecció dels mecanismes de coordinació i subordinació de la llengua. O, dit en altres paraules, al canvi d'una situació que donava preferència a la parataxi per a engegar nous mecanismes de desenvolupament de la hipotaxi.

Si ens detenim en el text que analitzem, hem de ressaltar que la varietat de conjuncions i locucions conjuntives i la quantitat d'ocurrències enregistrades enfront dels altres textos podrien ser un bon testimoni per a confirmar la seua complexitat sintàctica. Exposem en la Taula 3 els connectors i les locucions conjuntives que hem enregistrat amb el nombre d'ocurrències de cada text.

Taula 3. Nombre de connectors i locucions conjuntives en els diferents textos

CONJUNCIÓ	TEXT A	TEXT B	TEXT C	TEXT D
Amb tot que			1	
Ans que			1	3
Aprés que			1	1
Axí com	18	18	2	4
Axí que		29	1	
Car	39	28	20	
Co que	1			
com	11		6	
Com més...molt més			1	
Com si				3
Dementre que	2	1		
depuys que	1			
donchs	1	1		
En assò cor	2	2		
En manera que	1			
Enaixí com		2		
enaxí que	2			
Ençà que				1
Entró que		2		
Fins que	1			4
Jatsia açò que	1			
Major que	3	1		
Menor que	1	1		
Per ço	4			
Per ço com	1			
Per so cor	1	13		
Per ço que	5	5		
Per tal com	1			
Per tal que	3			
perquè	4	4	2	17
puix			4	3
Puix que	1	1		

Pus que	3			
quant	10	2	2	8
que	47			
segons	2			1
Segons que	22	16		
si	1	1		6
Sinó que			1	1
TOTAL	152	97	64	80

Com podem observar, tot i la relativa reducció del text, hem inventariat 29 connectors que sumen 152 ocurrences en total. La diferència amb la resta de textos és prou notòria, ja que hem d'assenyalar que el text B conté 18 ítems de connectors, amb un total de 97 ocurrences; el text C presenta 15 tipus diferents, amb 64 ocurrences, i el text D arriba a una varietat de 14 connectors, que sumen 80 ocurrences. Per tant, la diferència entre el text A i la resta no és només quantitativa, pel nombre d'ocurrences enregistrades al text, sinó també qualitativa per la diversitat presentada.

Pel que fa a la conjunció *que*, pren en llatí vulgar una rellevància especial, fet que justificaria l'aparició en 47 casos de proposicions completives, la més productiva de tots els nexes conjuntius. Inicia les oracions subordinades substantives de complement directe:

ells digueren *que* allò era misteri de la tractació del pare
cridà *que* verge havia infantat
jatsia açò que ell no duptàs *que*·l salvador devia nàxer de la Verge
e volgué *que* lo seu naximent fos ennoblit per pau temporal

Una altra de les conseqüències de l'evolució del llatí vulgar a les llengües romàniques és l'aparició, cada vegada més freqüent, de les locucions conjuntives formades per un pronom, conjunció o adverb, precedit o no de preposició, seguit de la partícula *que*. En poden ser exemples:

a) De temporals:

dementre que en 2 ocasions («*dementre que* assajava de entrar, trobà la porta del capítol massa streta», «*dementre que* ell circuïa les obres e los officis dels frares»),
depuys que («E *depuys que* Jesucrist vench en carn»),
fins que («e ell los respòs que *fins que* la verge infantàs»),
pus que en 4 ocurrences («fou *pus que* foren complits v mília CCXXVII anys del començament de Adam», «E, *pus que* Octovià hac oïdes aquestes coses, edificà aquí una ara»).

Mentre que de les provinents de formes adverbials que prenen valor conjuntiu tenim:

quant amb 9 ocurrencies («les seues ydoles caurien e serien destròides *quant* la Verge infantaria son fill», «E, *quant* fonch en Betlem, la Verge sancta Maria véu una partida del poble»,
de continent («e Salomé, com no ho cregués [...] *de continent* fonch dèbil de la mà»),
com amb valor temporal en 2 ocasions («en aquell temps *com* se n'anàs en Bethlem ab la Verge Maria prenyada», «*com* los tres reys fessen oració en un mont, apparech a ells una stel·la»).

b) De causals:

car, amb 39 ocurrencies, és la més representativa dins de les causals («*car* en aquesta nit, [...] les vinyes que engenren lo bàlsam floriren», «ço és, universal, *car* en les altres províncies particulars fonch primerament ordenat allò»),
per ço la trobem en 4 casos («e, *per ço*, los romans feren un palau bell de pau e aquí posaren la ymage de Ròmul», «e, *per ço*, ere feta aquí menjadora»),
per ço que en 4 oracions («aquell diner qui era nomenat denàrius *per ço que* valia x petits diners», «menà ab si un bou *per ço que* l venés e que pagàs lo cens, car lo part de la Verge fonch sobra natura, per ço que la verge concebé»),
per ço com apareix en 2 ocasions («no pogueren trobar negun hostal en què possassen, *per ço com* eren pobres», «a confusió dels diables, *per ço com* lo enemich de la ànima, ço és, lo diable, que axí com d'abans nos fahia noure, no pot a nosaltres noure»),
per ço car («E era dit professió *per ço car* cascú dels hòmens [...] posava sobre lo seu cap aquell dient que ell era sotmés a l'emperi de Roma»).

c) De modals:

com («lo bou e l'ase conegueren lo Fill de Déu *com* fonch nat maravellosament»),
segons («manà, segons se troba en les *Hystòries scolàstiques*, que tots los hòmens anassen a les ciutats on eren nats», «*segons* recompta sanct Johan Crisòstom, com los tres reys fessen oració en un mont, apparech a ells una stel·la»),
segons que amb una aparició destacable de 22 ocurrencies («axí com per lo destroïment del temple dels romans, *segons que* damunt és dit», «Car, *segons que* hom lig en Hieremies propheta, quant fonch devallat en Egipte»),
axí com amb 18 ocurrencies («que és *axí com* aquelles creatures qui tan solament han lo cors», «alguna creatura és que ha en si cors e viu e té sentiment, *axí com* són les bèsties»),
axí mateix («e, *axí mateix*, s'i ajustaven com era temps torbat»).

d) De consecutives:

- *donchs*, en un exemple («Aquest infant és major que tu, *donchs*, adora'l»),
- *en manera que* («E, axí, lo diable fonc vist exir, e açò *en manera que* exís d'una fossa»),
- *enaxí que* en 2 ocasions («*Enaxí que* tot lo món era tant pacífich que un sol emperador bastava a regir e a jutjar tot lo món»).

e) De finals:

- *perquè* amb 4 ocurrencies («E, *perquè* trobassen açò, donà'ls en senyal que hoirien gran multitut d'àngels cantants», «fonch feta maravellosament perquè la Verge era verge ans del part»),
- *per ço que* («menà ab si un bou *per ço que*·l venés e que pagàs lo cens e lo tribut per ell e per la Verge»),
- *per tal que* en 3 casos («e menà ab si un ase, *per tal que* sobre aquell portàs la Verge», «E açò féu Jhesuchrist per tal que en la natura la qual ell havia presa d'aquí avant no fossen trobats tant peccadors»).

f) De condicionals:

- *si* l'enregistrem en una única ocasió («e volgué saber per les oracions d'ella *si* en negun temps naxeria en lo món negun hom»).

g) De concessives:

- *jatsia açò que* («que Joseph, *jatsia açò que* ell no duptàs que·l salvador devia nàxer de la Verge»).

h) De comparatives:

- *major que* («Aquest infant és *major que* tu, donchs, adora'l»),
- *menor que* («La terça és *menor que* la primera ne la segona»),
- *més... que* («*més* és trobament místich *que* trobament per cròniques»),
- *tant... que* («tot lo món era *tant* pacífich *que* un sol emperador bastava a regir»),
- *tan... com* («no ha al món *tan* gran noblesa e tan alta cosa *com* la deïtat e res no és *tan* vil cosa *com* lim de terra»),
- *tan ... de tan* («no fossen trobats *tant* peccadors *de tan* leig peccat»).

3.5. El subjuntiu

Relacionat també amb tots aquests factors esmentats, aportem ara la variable del mode subjuntiu. Cal tenir en compte que l'evolució en la llengua de la hipotaxi, com hem comentat anteriorment, suposava també l'expansió del subjuntiu, ja que és aquest el mode per excel·lència de la subordinació. Aquest mode, que desaparegué pràcticament del llatí vulgar, es recuperà amb el desenvolupament de la sintaxi en les llengües romàniques. Les formes verbals d'aquest mode es generalitzen *en* les oracions subordinades.

En aquest text les formes del present de subjuntiu són escasses (4 ocurrences només) i sempre referides al verb *ésser* («la qual cosa sembla que *sia* stada treta del *Libre de la infantesa* del Salvador», «que *sien* costuma als dits jueus»). En canvi, les formes de l'imperfet estan millor representades i, a més a més, amb una clara preferència per les formes derivades amb *-s*, de les quals comptem amb 43 ocurrences («que tots los hòmens *anassen* a les ciutats on eren nats», «e que *liuràs* aquell diner a aquell qui era major», «e que la mare *romangués* verge», etc.), a diferència de les formes amb *-r*, només amb 4 ocurrences i, com passa també en el present, sempre del verb *ésser* («que semblant en aquelles no *foren* may fetes», «que tots quants n'i havia en lo món *foren* morts en aquella nit»).

El nombre d'ocurrences de formes verbals d'aquest mode l'exposem en la Taula 4. Hi podem observar com el nombre d'exemples registrats tant de les formes de present com de l'imperfet amb les dues variants és sempre major en el Text A. Aquest text arriba a les 51 ocurrences i, per tant, supera els altres textos, que es queden a una distància de 10 ocurrences respecte del Text B, 13 sobre el D i 28 amb el C.

Taula 4. Nombre d'ocurrences de formes en subjuntiu

SUBJUNTIU	TEXT A	TEXT B	TEXT C	TEXT D
Present	4	1	2	3
Imperfet amb <i>-s</i>	43	40	18	35
Imperfet amb <i>-r</i>	4	0	3	0
TOTAL	51	41	23	38

3.6. La sufixació

3.6.1. El sufix *-ment*

Un dels creadors del registre formal de la llengua, Ramon Llull, emprava aquest morfema d'una forma prolixa en els seus textos; per això l'ús del sufix *-ment* era

considerat una altra particularitat dels registres més formals. És interessant descobrir també com un estudi sobre freqüències lèxiques en la llengua oral actual inclou la densitat lèxica dels adverbis acabats en *-ment*, i, tot i que el nombre d'ocurrències no sol ser molt elevat, l'autora conclou que «si el text té to formal, la freqüència d'adverbis serà més alta que si el text té to informal» (Gelpí 1998: 140).

El morfema del llatí clàssic *-MENTUM* > *-ment* serví a la llengua catalana per a generar paraules de dues maneres:

a) Per un costat, es pot crear nous substantius afegint aquest sufix a formes verbals, amb la forma *-ament* en els verbs de la primera conjugació:

Text A: *atorgament*, *començament* (3),¹⁰ *derrocament*, *enderrocament*, *esguardament*, *honrament*, *manament* (3), *mesclament* (2), *metjament* (2), *ordenament*, *parlament*, *pensament*, *sacrificament* (2) i *trobament* (2).

Text B: *baixament*, *començament*, *destrempament*, *enderrocament*, *enfantament*, *esguardament*, *levament* (2), *manament* (2), *metgament* (2), *parlament*, *retornament* i *trebucament*.

Text C: *enflamament* i *enyorament* (5).

Text D: *lliurament* i *pensament* (2).

Mentre que els verbs de la 2a i 3a prenen la forma *-iment*:

Text A: *convinentment*, *destroïment*, *empediment*, *naximen* i *sentiment* (5).

Text B: *cobriment* (2), *enteniment*, *espirament*, *mantiment* i *naxement* (17).

Text C: *compliment*, *enteniment* (2) i *sentiment* (5).

Text D: *adveniment*, *compliment*, *embelliment* i *sentiment*.

b) Per un altre costat, aquest morfema permet crear noves formes modals amb adjectius femenitzats més aquest sufix *-ment*. Pel que fa al nostre text, trobem aquest morfema en un bon nombre d'exemples d'adjectius de mode:

Text A: *curosament*, *humilment*, *largament*, *maravellosament* (6), *novellament*, *primerament* (4), *profitosament*, *purament*, *semblantment*, *singularment* i *solament* (3).

Text B: *bonament*, *clarament*, *covinetment*, *cuminalment*, *humilment*, *levement* (2), *lliurement*, *manifestament*, *maravellosament* (9), *passiblement*, *primerament* (4), *purament* (2), *solament* (3), *útilment* i *verament*.

10. Entre parèntesis indiquem el nombre d'ocurrències; quan no s'indica res, s'entén que només n'hi apareix una.

Text C: *carament, certament, clarament, comunament, contínuament, dignament* (5), *eternalment, excel·lentment, justament, largament* (3), *longament, novament* (2), *prestament* (3), *primerament, sacrament* (6), *specialment, stretament i verdaderament*.
Text D: *abundosamente, animosamente, asprament, complidament, contínuament* (3), *devotament* (3), *egualment, granment* (4), *majorment, perfetament* (3), *solament* (2) i *stretament*.

En la Taula 5 exposem, en la primera fila, el nombre de sufixos que registrem en els tres textos i, en la segona fila, el nombre d'ocurrències que hem comptabilitzat. D'aquesta manera podem comprovar, en primer lloc, que pel que fa a aquest sufix, el Text B supera en ítems i ocurrències el Text A; i, en segon lloc, aquest Text A, amb 30 ítems que prenen el sufix *-ment*, supera el total de 23 i 18 que trobem als textos C i D, respectivament. D'igual manera, pel que fa al nombre total d'ocurrències, el Text A és, amb 52, el que aconsegueix una major quantitat, 6 més que el Text C i 23 més que el D.

Taula 5. Nombre d'ítems i d'ocurrències del sufix *-ment*

SUFIX <i>-ment</i>	TEXT A	TEXT B	TEXT C	TEXT D
Ítems	30	32	23	18
Total ocurrències	52	67	46	29

3.6.2. El sufix *-able, -ible*

Amb els sufixos *-ABILE, -IBILE> -able, -ible* el català podia crear adjectius que eren considerats neologismes llatinitzants i que s'estengueren tant en llatí com en les llengües romàniques. Cal tenir en compte que l'aparició de nou lèxic de tipus tècnic per als registres més formals implicà l'adopció de nous sufixos d'origen culte. Aquests neologismes estaven formats per un lexema provinent del llatí vulgar, però adjuntava un sufix de caire culte i, per tant, del llatí clàssic. En aquest sentit, un vocabulari adjunt a l'obra *De regimine principum* ja es pronuncia per un determinat tipus de tecnicismes amb els mots següents: «[el llatí] ha moltes maneres de parlar, de les quals una és pus covinent als romanç que no altra. Axí pus covinentment diu hom en romanç: açò pot ésser leugerament portat, que no açò és portàtil o duýble. O pus covinentment: aquell hom pot ésser girat, que no, aquell hom és vertible. O açò se pot fer, que no açò es possible» (*apud* Nadal & Prats 1982: 533). I a partir d'aquesta recomanació tan clara, Nadal i Prats (1982: 533) afirmen: «No deixa d'ésser interessant tampoc de remarcar que sonaven a neologismes, a inicis del segle xv, els adjectius formats amb el morfema derivatiu de possibilitat *-ble*».

Amb aquest argument podem defensar que l'aparició d'aquest tipus de sufixos, que relacionem amb els nous neologismes, suposa incrementar la formalitat d'un text. Els casos inventariats en els quatre textos són els següents:

Text A: *corribles, desviable* (2), *finable, perdurable, trespasable*.

Text B: *abitabla, perdurable* (4), *visibla* (2).

Text C: *admirable, amable* (2), *impreciable* (2), *incomportable, indicible, inestimable, insaciable* (2), *irrecontable, miserable* (2).

Text D: *abominable, incomparable, inestimable, innumerable* (4), *loable, miserable* (5), *perdurable, spantable, terrible* (2).

El recompte d'ocurrències d'aquest sufix en els quatre textos estudiats apareix a la Taula 6. En aquest cas, es produeix una situació totalment inversa a la que hem exposat al llarg d'aquest treball, ja que, per una banda, són els textos A i B els que menys ítems d'aquests sufixos presenten –5 i 3, respectivament, enfront dels 9 que recullen els textos C i D– i també menys ocurrències, ja que el Text A en té 6, mentre que el Text C n'aconsegueix 13 i 17 el Text D; i, per una altra, és el Text D el de major nombre d'ocurrències inventariades. Malgrat aquest inesperat resultat, no hem volgut defugir-ne, òbviament, tot i que aquest es desviava de les nostres expectatives. Dit això, també volem apuntar una doble argumentació per a justificar aquests resultats. En primer lloc, o bé aquest sufix no era un element discriminador de la formalitat diafàsica d'un text situat ja a finals del segle xv (cal tenir en compte que estem parlant de sengles textos que es remunten a una traducció de finals del xiii); o bé, i el que pot ser més probable, la coherència de la nostra hipòtesi es pot desbaratar també en alguns trets seleccionats, com per exemple aquest.

Taula 6. Nombre d'ocurrències del sufix -able, -ible

SUFIXOS: -able, -ible	TEXT A	TEXT B	TEXT C	TEXT D
Ítems	5	3	9	9
Total ocurrències	6	7	13	17

3.6.3. Els sufixos -TATE > -tat, -edat, -etat, -itat

Aquest sufix llatí servia per a crear substantius abstractes. En un principi, aquest sufix era la desinència del participi passat dels verbs de la primera conjugació. Servia per a indicar, per una banda, objectes que posseeixen la qualitat expressada pels primitius mots i, per una altra, conjunts i grans col·lectius.

Al nostre corpus hem enregistrat un total de 62 casos. La majoria d'aquests mots són considerats llatínismes cultes com els següents:

Text A: *antiquitat* (2), *claredat*, *deïtat* (4), *humilitat* (2), *infantat* (2), *iniquitat*, *nativitat* (32), *novelletat* (2), *perpetualitat* (2), *puerilitat*, *scuredat*, *viltat*, *virginitat*. Però els altres són formació de la llengua catalana: *caritat*, *enfermetat* o *infirmirat*, *majestat*, *trinitat*, *utilitat* (2), *veritat*, *voluntat* (2).

Text B: *divinitat*, *escurtat*, *enfantat*, *iniquitat*, *humilitat* (2), *nativitat* (19), *utilitat* (2), *humilitat* (2), *volentat* (2).

Text C: *caritat* (6), *comunitat*, *dignitat* (2), *divinitat* (2), *felicitat*, *humilitat* (5), *magestat* (9), *necessitat*, *puritat*, *sanctedat*, *seguretat* (2), *soledad*, *trinitat* (3), *turmentat* (2), *voluntad*.

Text D: *caritat* (4), *castedat*, *dignitat*, *exceptat*, *humilitat* (3), *infidelitat* (2), *libertat*, *magestat* (2), *necessitat*, *pobretat* (3), *puritat*, *sanitat* (2), *santedat* (4), *sequedat*, *turmentat* (2), *utilitat*, *vanitat* (2), *veritat* (2), *virginitat* (5), *voluntat* (4).

En la Taula 7, recollim les dades referides a aquests sufixos en els quatre textos. Tornem a detectar una major presència d'aquest tipus de sufix en el Text A, tant pel que fa al nombre d'ítems, amb un total de 21, significativament major que el del Text B i també el Text C, però gairebé imperceptible si el comparem amb els 20 del Text D. En canvi, quant al nombre d'ocurrències, les distàncies entre els textos són més considerables, ja que de les 62 ocurrències del Text A, passem a 31 en el Text B, a 38 del Text C, és a dir 24 menys, i a les 43 del Text D, i per tant, amb 19 menys. Finalment, subratllem també la situació del Text B en aquest sufix ja que es queda per darrere tant en ítems com en nombre d'ocurrències a la resta de textos.

Taula 7. Nombre d'ítems i d'ocurrències del sufix -tat, -edat, -etat, -itat

SUFIXOS: -tat, -edat, -etat, -itat	TEXT A	TEXT B	TEXT C	TEXT D
Ítems	21	9	14	20
Total ocurrències	62	31	38	43

En una anàlisi de conjunt dels tres sufixos amb el nombre d'ocurrències enregistrades, tal com podem veure en la Taula 8, ens torna a presentar una major quantitat en el total del Text A, que compta amb 120 exemples, a continuació el Text B que, tot i el comportament irregular dels elements lingüístics estudiats, arriba als 105, després el Text C, que en compta 97, i, finalment, el Text D que fa un total de només 89 ocurrències. Aquest recompte del total, però, no ens pot desviar l'atenció del que ja hem plantejat quan hem fet referència als sufixos *-able*, *-ible*, ja que en

aquest cas la distribució de major a menor passa, en primer lloc, pel Text D, després el C i, en darrer lloc, el Text A.

Taula 8. Nombre d'ocurrències dels diferents sufixos estudiats

SUFIXOS	TEXT A	TEXT B	TEXT C	TEXT D
-ment	52	67	46	29
-able, -ible	6	7	13	17
-tat, -edat, -etat, -itat	62	31	38	43
TOTAL	120	105	97	89

4. L'ANÀLISI DEL CONTINGUT

Arribats en aquest punt, podem completar la nostra anàlisi estrictament lingüística amb l'estudi dels elements formals que relacionem amb l'adequació i la coherència de l'estructura del text. Totes dues anàlisis, en principi, ens han d'indicar una mateixa direcció en els resultats, fet que avalaria la possible coherència metodològica, a més que ratificaria el nostre objectiu. Efectivament, si partim de la hipòtesi que un text amb un elevat grau de formalitat ha de contenir, coherentment, una estructura amb les mateixes característiques, aquest text ha de posseir els recursos formals propis de la tipologia argumentativa, que és la que assignem al text estudiat.

En aquest sentit, podem remarcar una sèrie de trets que ens corroboren aquesta afiliació tipològica. Primerament, des del nivell de l'adequació, hem d'assenyalar el recurs continu a les veus d'autoritat. Al llarg del text, n'hi enregistrem un total de 25, la majoria de les quals acompanyades d'una citació. Aquest recurs, molt comú en l'edat mitjana, sobretot en els àmbits més especialitzats –científics, filosòfics i teològics–, ens dóna una idea de les fonts que utilitza l'autor de forma directa o indirecta. Cada autoritat representa un argument irrefutable d'un concepte i el major o menor ús denota el domini de la matèria per part de l'autor: en general, a més autoritats major complexitat del text, major riquesa referencial i intertextual.

Pel que fa a l nivell de la coherència, no podem deixar de banda el contingut del text a l'hora de parlar de la formalitat: el tema, la manera d'exposar-lo i el públic al qual va adreçat ens marquen el context en què s'emet el missatge. El contingut religiós d'un text medieval no el dota de més o menys formalitat respecte a altres temàtiques, tot el contrari, la matèria religiosa sol ser molt heterogènia: des de l'oració o el miracle a l'especulació teològica s'obri tot un ventall de possibilitats. El capítol sobre la Nativitat de la *Legenda aurea* barreja una part més doctrinal amb una altra de més narrativa, encara que aquesta sempre està subjugada a l'altra. Això vol dir que la part més especialitzada mediatitza tot el discurs fent que la part narrativa esdevinga

el reforç argumentatiu de les idees que s'exposen, és a dir, el que podríem denominar *exempla*. A banda hauríem de considerar el «pròleg» amb què s'inicia el capítol i que explica el context narratiu del naixement de Crist, però que ben aviat deixa pas al discurs més doctrinal.

Aquest caràcter discursiu i argumentatiu del text es reflecteix clarament en l'estructura. El capítol s'inicia, com hem comentat, amb una introducció de caire narratiu en què s'explica el motiu de l'anada a Betlem de Josep i de Maria (el cens que manà fer l'emperador) i el moment del naixement (amb un episodi apòcrif protagonitzat per dues llevadores que esdevenen testimonis del part virginal de la Mare de Déu). A continuació, el text es divideix en tres grans apartats: la meravella que suposà el naixement de Crist, la demostració que se'n féu al món i els beneficis que se n'aconseguien. El primer apartat, dividit al seu torn en tres seccions més (la nativitat fou meravellosa en aquell que l'engendrà, en aquell que fou engendrat i en la manera en què fou engendrat), té l'objectiu d'exaltar el naixement de Jesús com un fet excepcional a causa de la virginitat perpètua de Maria, de la divinitat de Crist i de la forma en què l'Esperit Sant concebé i engendrà el Fill de Déu en el ventre de la Verge. El segon apartat enumera com els diferents éssers de la Creació (inerts, vegetals, animals, humans i àngels) demostraren amb successos meravellosos i miraculosos que el Messies havia nascut. És ací on trobem algunes de les històries més interessants del capítol. El tercer apartat exposa els diferents profits que els éssers humans aconseguiren amb el naixement de Crist, el més important dels quals fou acabar amb el poder que el dimoni i el pecat tenien sobre el món i les persones des de la desobediència d'Adam i Eva. En definitiva, el capítol gira al voltant d'uns conceptes fixos: la virginitat de Maria, el poder de Crist sobre el món i el pecat i l'excepcionalitat del seu naixement.

La divisió i subdivisió en apartats i la sistematització del discurs a través d'un nombre de conceptes que es desgranen ordenadament són característiques d'aquesta literatura religiosa doctrinal tan cara a l'escolàstica i a l'*ars praedicandi*. L'organització elaborada, que no sols requereix un autor capacitat sinó també un receptor avesat a seguir el fil de l'argumentació, denota el caràcter formal del text.

5. CONCLUSIONS

Com ja hem esmentat més amunt, el nostre treball pretén proposar un mètode que ens ajude a analitzar la varietat diafàsica d'un text a partir de l'estudi de determinats elements lingüístics seleccionats prèviament com a discriminadors potencials i amb l'ajuda de l'estadística, recurs matemàtic que utilitzem en el contrast de més d'un text. Al llarg de la nostra anàlisi hem pogut comprovar, en primer lloc, que l'estudi del temps passat només ha servit per a confirmar que l'absència de formes perifràstiques es relaciona amb la formalitat del text, ja que en tots quatre textos les formes

inventariades sempre han estat les simples, segurament com a rèplica de la formalitat diafàsica dels textos estudiats. En segon lloc, i a excepció del sufix *-able*, *-ible*, en la resta de marcadors lingüístics, és a dir, en els recursos anafòrics, en els relatius, en els connectors, el subjuntiu i els altres dos sufixos exposats, hi ha sempre un predomini tant de nombre de casos com del nombre d'ocurrències en el text objecte d'estudi. Amb aquests resultats, podem deduir que en el Text A hi ha una major formalitat diafàsica respecte dels altres textos.

Dit això, també hem d'afegir que la diferència amb el Text B és mínima, encara que hem de tenir en compte que el primer text supera sempre el B a excepció d'alguns sufixos. Aquesta distància, però, augmenta amb els textos C i D. Podem apuntar, per un altre costat, que si fem la comparativa entre els textos C i D, hem de concloure que possiblement el D, que compta amb un major nombre d'ocurrències de connectors, de formes de subjuntiu i dels sufixos *-able*, *-ible* i *-tat*, és també més formal que el C, que només supera l'anterior en el nombre del sufix *-ment*, mentre que, pel que fa al relatiu, tots dos textos queden igualats, si fa no fa, amb una diferència mínima d'una ocurrència.

Cal advertir també que aquesta proposta metodològica la presentem com a provisional i que, a més, som conscients que caldrà en un futur millorar-la i ampliar-la. Per un costat, sabem que el recurs estadístic basat en les freqüències relatives o absolutes només ens indica una direcció i una tendència, però mai una mesura exacta del grau de formalitat. En aquest treball hem fet una comparativa, i a partir d'aquesta només podíem assenyalar si un text era més formal que un altre. Per un altre costat, hem de seguir fent proves a fi de conèixer quins trets lingüístics, si més no en termes absoluts, són més sensibles a discriminar la formalitat d'un text. En aquest treball n'hem proposat uns quants, però, això no obstant, caldrà perfilar millor els contextos d'aparició de les diferents marques i assajar nous elements discriminadors, ja que, quan més dades tinguem a l'abast, millor podem marcar les tendències. Per exemple, podem aprofundir en l'aspecte de la subordinació, ja que, si en aquest treball hem estudiat els relatius, els connectors i les formes de subjuntiu, podem ampliar aquests elements a les construccions de l'ablatiu absolut o de gerundi absolut o les oracions finals construïdes amb infinitiu. Per un altre costat, sabem que aquest treball, a diferència dels altres dos ja esmentats (Mas & Montoya 2009, Montoya & Mas en premsa), aporta un major nombre de variables lingüístiques estudiades i, a més, adjunta una anàlisi formal, característiques de què els anteriors no disposaven. En aquest sentit, aquest treball ve a millorar la contribució en la recerca d'un model d'anàlisi de les varietats diafàsiques.

Per un altre costat, aquesta anàlisi lingüística ha continuat amb el recurs de les veus d'autoritat i l'estructura sistematitzada o la temàtica marcadament doctrinal, per a valorar, igualment, la varietat diafàsica que presenta el text. Com ja hem exposat més amunt, ens hem decantat per estudiar una obra, la traducció al català de la *Legenda*

aurea, en aquest cas el capítol de la Nativitat de Crist, que, a pesar de la vinculació a àmbits discursius i argumentatius de temàtica religiosa, tinguera prou fortuna com per a considerar-la un text conegut i de provada influència en els darrers segles de l'edat mitjana.

Comptat i debatut, i a la vista dels resultats, el capítol estudiat presenta un alt nivell de formalitat, com ja hem anant explicant en cada punt.

A partir d'aquesta hipòtesi, podem refusar la consideració mantinguda fins avui sobre l'adscripció popular de l'obra estudiada. És clar que no podem caure en evidències del tipus identificar text escrit amb text formal o pensar que qualsevol versió vernacle d'una obra en suposa la «vulgarització» amb la idea de difondre-la. Per a evitar açò necessitem configurar una metodologia que ens permeti avaluar, tant com siga possible, el grau de formalitat d'un text. I la que hem exposat en aquest treball, és la nostra proposta, una proposta possible més, que pot ser complementària a d'altres que puguen sorgir.

ANTONI MAS I MIRALLES

Universitat d'Alacant

HÈCTOR CÀMARA I SEMPÈRE

Universitat d'Alacant

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- BADIA, A. M. (1999) *Les Regles de esquivar vocables i «la qüestió de la llengua»*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.
- BADIA, A. M. i F. de B. MOLL (1960) «La llengua de Ramon Llull», *Obres Essencials*, Barcelona, Selecta, II, pp. 1299-1358.
- BAUCELLS, J. (1983) «El relat de l'Assumpció de Maria i la formació religiosa popular en la baixa edat mitjana», *Revista Catalana de Teologia* VIII/1, pp. 161-190.
- CÀMARA I SEMPÈRE, H. (2009) *La Mare de Déu en el Flos sanctorum romançat (1494)*, Alacant: Publicacions de la Universitat d'Alacant.
- CASANOVA, E. (1994) «Llengua popular i llengua col·loquial al *Tirant lo Blanch*», *Miscel·lània Joan Fuster*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, VIII, pp. 119-138.
- COLÓN, G. (1959) «El perfet perifràstic català “va+infinitiu”», *La llengua catalana en els seus textos*, Barcelona, Curial, II, pp. 119-130.
- EIXIMENIS, F. (2003), *Àngels e dimonis*, MARTÍ, S. (ed.), Barcelona, Quaderns Crema.

- FERRANDO, A. (1980), *Consciència idiomàtica i nacional dels valencians*, València, Institut de Filologia Valenciana, Universitat de València.
- GELPÍ, C. (1998), «Anàlisi de freqüències lèxiques: noms, verbs, adjectius i adverbis en -ment», *Oralment. Estudis de variació funcional*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 9-33.
- LLULL, R. (1935), *Llibre d'Evast i Blanquerna*, S. GALMÉS (ed.), Barcelona, Barcino, 4 vols.
- MAS I MIRALLES, A. & MONTOYA ABAT, B. (2009) «Aproximació a una caracterització dels registres en els textos del segle XIV», PÉREZ SALDANYA, M. i MARTINES PERES, J. (eds.), *Per a una gramàtica del català antic*, Alacant, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, pp. 87-102.
- MONTOYA ABAT, B. (2009) «Tipologia textual i de registres en el català antic», PÉREZ SALDANYA, M. i MARTINES PERES, J. (eds.), *Per a una gramàtica del català antic*, Alacant, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, pp. 73-86.
- MONTOYA ABAT, B. & MAS I MIRALLES, A. (200-) «Contribució a la caracterització de la varietat diafàsica en els textos del segle XIV», *Per a una gramàtica del català antic*, Alacant, IIFV.
- MORAN I OCERINJAUREGUI, J. (2008) «Notes sobre la sintaxi conjuncional del català arcaic», *Randa-60 Miscel·lània Jordi Carbonell* 6, Barcelona, Institut Menorquí d'Estudis i Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 179-191.
- NADAL, J. M. i PRATS, M. (1982) *Història de la llengua catalana. 1/ Dels orígens fins al segle XV*, Barcelona, Edicions 62.
- PAYRATÓ, L. (1998) «Variació funcional, llengua oral i registres», *Oralment. Estudis de variació funcional*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 9-33.
- PRATS, M. (1983) «Un vocabulari català a la versió del *De regimine principum* de Gil de Roma», *Actes del Sisè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 29-87.
- REBULL, N. (1976) «Introducció», en VORÀGINE, J. de, *Llegenda àuria*, Olot, pp. XI-LXXV.
- TOMÀS, R. (1998) «Constitució i característiques del corpus utilitzat», PAYRATÓ, L. (ed.), *Oralment. Estudis de variació funcional*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 35-54.
- VILANOVA, A. de (1947) *Obres catalanes. Volum 1: Escrits religiosos*, P. Miquel BATLLORI (ed. i intr.), Barcelona, Barcino.
- VORAGINE, J. de (1977) *Vides de sants rosselloneses*, 3 vols.; MANEIKIS KNIAZZEH; Ch. S., NEUGAARD; E. J., i COROMINES, J. (eds. i intr.), Barcelona, Fundació Salvador Vives Casajuana.

